

VERSLAG CONFERENTIE 'LITIGATING FOR SOCIAL CHANGE' IN BELFAST

Strategisch procederen voor sociale verandering: een partnerschap

Merel Hendrickx¹

Op 19 oktober 2016 kwamen NGO's, activisten, advocaten, academici en fondsen uit vele windstreken samen voor de conferentie 'Litigating for Social Change' om te reflecteren op de wijze waarop strategisch procederen voor sociale verandering kan zorgen. De conferentie was georganiseerd door Atlantic Philanthropies, Social Change Initiative en Law Centre (NI) in Belfast.

De aanwezigen bogen zich onder meer over de volgende vragen: Hoe kan strategisch procederen werkelijk en effectief voor sociale verandering zorgen? Wat is het juiste moment voor strategisch procederen, en wat maakt een perfecte zaak? Welke verschillende modellen en manieren van aanpak bestaan voor strategisch procederen? En wat moet er nog gebeuren nadat een zaak is gewonnen? Op al deze vragen werd een antwoord gezocht op basis van de ervaringen van de aanwezigen.

In deze bijdrage zal niet op alle vragen worden ingegaan, maar wordt ingegaan op de relatie tussen de advocaat, gemeenschap en beweging die aan de beantwoording van de vragen onderhevig is.

Strategisch procederen als één van de effectieve middelen om sociale verandering te bewerkstelligen

Strategisch procederen is meestal slechts een van de manieren waarop sociale verandering wordt nagestreefd, naast lobby, campagnes en bijvoorbeeld demonstraties. Het belang van betrokkenheid van de gemeenschap, de beweging en grass-roots organisaties bij een strategische procedure werd dan ook door elke spreker op de conferentie onderschreven. Door strategisch procederen kunnen de doelen van de beweging meer politieke kracht krijgen. Door de steun van een beweging kan de impact van een strategische procedure veel groter zijn.

Dit betekent dat, om sociale verandering te bewerkstelligen, er tussen advocaten en de gemeenschap en de bewegingen constant sprake moet zijn van een dialoog en wederzijds leren en ondersteunen.

Symbiose

Advocaten moeten weten wat er speelt in de gemeenschap, wat het grootste pijnpunt is, en hiernaar handelen. Zo vertelde Christina Swarns, Litigation Director van de National Association for the Advancement of Colored People uit de Verenigde Staten,² dat haar organisatie zich eerder zal richten op het bestrijden van honger dan de doodstraf, omdat volgens de gemeenschap de doodstraf minder pijn doet dan honger. Zo blijft NAACP trouw aan de wensen van de gemeenschap en de beweging.

Andersom is het ontzettend belangrijk dat advocaten uitleg geven aan de gemeenschap en de beweging over hun rechten en de toegang tot het recht. Een belangrijk aspect van strategisch procederen is de 'empowerment' van een gemeenschap. Hier hoort ook de bewustwording bij dat zij voor hun burger- en mensenrechten op kunnen komen en dat dit daadwerkelijk zin heeft en tot verandering leidt.

Ook is het van belang dat het juridisch effect van een uitspraak door advocaten duidelijk wordt gemaakt: wat betekent een gewonnen of verloren rechtszaak voor ons gezamenlijke doel? Tegelijkertijd moet de gemeenschap toezien op het sociale effect van een uitspraak en dit

¹ M.B. Hendrickx LLM is project medewerker bij het Public Interest Litigation Project (PILP). Namens het PILP-NJCM nam zij deel aan de bijeenkomst in Belfast.

² NAACP Legal Defense and Educational Fund. Zie: <http://www.naacp.org/>.

terugkoppelen naar de advocaten: is er echt wat veranderd en is er sprake van naleving van de uitspraak? Of zijn er vervolgstappen nodig om meer verandering te bewerkstelligen of naleving af te dwingen?

Een gevaarlijke hond aan de riem

Het is soms lastig om zo'n symbiotische relatie te bewerkstelligen. Advocaten zijn vaak bevoorrecht en daardoor vaak geen lid van de gemeenschap die ze vertegenwoordigen. Er zijn natuurlijk voordelen aan het niet verdedigen van jezelf of je gemeenschap, omdat je meer afstand hebt tot de zaak en je op de strategie kunt richten. Er zijn echter ook nadelen, vooral wanneer er te weinig naar de wensen van de gemeenschap wordt geluisterd.

Sibongile Ndashe, Executive Director van het Initiative for Strategic Litigation in Africa,³ besprak bijvoorbeeld op het congres een minder constructieve relatie tussen advocaten en de beweging met behulp van een metafoor. Stel je laat een gevaarlijke hond uit in een gevaarlijke buurt. Iedereen is bang voor jouw hond en jij voelt je veilig en denkt dat je de controle hebt. Maar eigenlijk is dat niet zo, in werkelijkheid trekt de hond jou mee aan de lijn.

Zo kan het soms voelen voor een beweging of gemeenschap. Een advocaat duwt de zaak soms om zijn welgemeende redenen een bepaalde richting op. Hij of zij denkt dat er op die manier een grotere kans is om de procedure te winnen. Tegelijkertijd wil de beweging een andere route inslaan uit voor hun belangrijke redenen, die voor hen wellicht zelfs zwaarder wegen dan het winnen van de procedure. Denk bijvoorbeeld aan een mannelijke advocaat die in de voorbereiding van een zaak over de gelijkheid van vrouwen te weinig aandacht besteedt aan de feministische invalshoek of argumenten van zijn cliënten.

In een dergelijk geval zal er minder draagvlak zijn voor de (uitkomst van) de strategische procedure, waardoor minder sociale verandering zal worden bewerkstelligd.

Equal Education Law Centre

Interessant is ook de symbiotische relatie tussen Equal Education (EE), een democratische beweging van, onder andere, scholieren, ouders en leraren, en de Equal Education Law Centre (EELC) uit Zuid-Afrika.⁴ Zij werken samen voor gelijk en kwalitatief goed onderwijs voor iedereen, ongeacht iemands socio-economische status. Het EELC richt zich naast juridisch onderzoek en advocacy op *community lawyering* en *movement lawyering*.

Community lawyering is het aanbieden van gratis juridische ondersteuning aan individuen en de gemeenschap. Niet alleen wordt de (armste) gemeenschap op deze wijze geholpen, ook worden structurele problemen hierdoor zichtbaar en kunnen strategische 'test-cases' worden onderscheiden.

Onder *movement lawyering* valt de intense samenwerking tussen de EELC en EE. Samen werken zij aan het terugdringen van de systematische ongelijkheid in het onderwijs in Zuid-Afrika. EE identificeert lokale problemen en tekortkomingen in het systeem, die de kwaliteit van onderwijs beïnvloeden. Zij zorgen vervolgens voor publieke actie en advocacy door 'mass mobilisation' en het gebruik van traditionele en nieuwe media. Daarnaast doet het EE, onder andere, onderzoek naar verbeteringen van wet en beleid en geeft daarover advies aan de overheid. De rol van de advocaten van EELC is activistisch: zij zijn aanwezig bij acties en demonstraties om de beweging te voorzien van juridisch materiaal en advies en voeren strategische procedures om de beweging te versterken.

Zowel voor *community lawyering* als voor *movement lawyering* staan de advocaten in direct contact met de gemeenschap en de beweging. Zij weten hierdoor precies wat er speelt, wat pijn doet en waar een strategische procedure nodig is. De gemeenschap kent en vertrouwt de advocaten en is voorzien van juridische hulp. Een dergelijke relatie creëert draagvlak en bevordert de effectiviteit van een strategische procedure.

3 Zie: <http://www.the-isa.org/>.

4 Zie: <http://eelawcentre.org.za/> <https://equaleducation.org.za/>.

Een partnerschap

De boodschap in Belfast was duidelijk. Wil strategisch procederen op effectieve wijze bijdragen aan sociale verandering, dan is daar een partnerschap voor nodig tussen advocaten, de gemeenschap en de beweging. Dit partnerschap kan vele vormen aannemen, er is niet één succesformule. Maar dat er een partnerschap, of symbiotische relatie moet zijn, daarover bestond in Belfast geen discussie. Sociale verandering bereik je niet alleen.